

Lesták Tamás r. alezredes:

KONVENCIONÁLIS LÉGIERŐBŐL ASZIMMETRIKUS HADERŐNEM? A BRIT KIRÁLYI LÉGIERŐ MŰVELETEINEK JELLEMZŐI HÁROM ÉVTIZED ALATT

DOI: [10.35926/HSZ.2022.2.3](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.2.3)

ÖSSZEFOGLALÓ: Nagy-Britannia légi haderőneme az elmúlt évtizedekben szinte folyamatosan műveleti tapasztalatokat szerzett éles, harci körülmények között. Ezek a műveletek változó technikai és eljárásbeli kihívásokat jelentettek a szükséges képességek skáláján, a konvencionális jellegű képességektől az aszimmetrikus jellemzőkkel bírókig bezárólag. Jelen tanulmány a RAF által végrehajtott néhány fontosabb hadműveletet vizsgálja e szempontrendszer szerint, arra keresve a választ, hogy a brit légierő esetében mely képességek jelentették a prioritást az egyes hadműveletek során, illetve megállapítható-e egyértelmű fejlesztési irány ezen a téren.

KULCSSZAVAK: légierő, RAF, aszimmetrikus, konvencionális, haderőnem, légi háború

BEVEZETŐ

A brit Királyi Légierő a 20. századra Nagy-Britannia egyik legfontosabb haderőnemévé vált, köszönhetően a különböző fegyveres konfliktusokban nyújtott teljesítményének. A hidegháború időszaka alatt különösen fontos szerepet töltött be, hiszen a Nyugat és Kelet közötti lehetséges újabb háborús összecsapás esetére a nyugat-európai hadszíntér védelme, a Varsói Szerződés (VSZ), illetve a Szovjetunió előretörő szárazföldi csapatainak feltartóztatása/lásítása, illetve a nukleáris válaszcsepások végrehajtása képezték volna legfontosabb feladatait. A haderőnem a század második felében három konvencionális jellegű háborút is folytatott (koreai háború, szuezi válság és a falklandi háború), melyek időben gyors lefolyású és igen intenzív összecsapások voltak. E műveletek eredményei ellenére az akkori hadvezetés a légi bevetéseket csak egyfajta mellékvágánynak tekintette, és a RAF fő feladatának továbbra is a VSZ elleni felkészülést jelölte meg.

Az 1990-es évek ehhez képest rendkívül gyors és váratlan irányú politikai, biztonsági, katonai változásokat hoztak, melyekre a brit haderőnek is reagálnia kellett. A korábbi, elsősorban konvencionális képességekre fókuszáló légierő kénytelen volt a gyorsan változó hadműveleti igényekhez igazítani a technikai feltételeket és a harceljárásokat is sok esetben az addig ismeretlen területnek számító aszimmetrikus fenyegetések eredményes leküzdése érdekében. Jelen írás célja, hogy az elmúlt három évtized brit légi műveleteinek vizsgálatán keresztül mutassa be az eltérő jellegű képességeket igénylő feladatokat, valamint a haderőnem alkalmazkodási képességét e feladatokhoz. A konvencionális és az aszimmetrikus kihívások változó mértékben voltak jelen az adott időszakban, és jelenleg is vegyes modell kialakítására készítetik a brit döntéshozókat, bár megítélésem szerint újra kimutatható hangsúlyt kapnak a hagyományos, konvencionális képességek a légierő fejlesztési céljai között.

AZ ÖBÖLHÁBORÚ – AZ ÚJ KORSZAK ELSŐ VÁRATLAN KIHÍVÁSA

Az 1980-as évek végén, az 1990-es évek elején a brit Királyi Légierő egy jelentős átalakítási folyamat kellős közepén tartott, ami részben az alkalmazott eszközök modernizálását és az infrastrukturális feltételek javítását, nem utolsósorban pedig egy szignifikáns mennyiségi csökkentést jelentett (mind eszközökben, mind a személyi állományt tekintve) szerte a világban. Az 1980-as évek második felében még valamennyi olyan hagyományos feladatra felkészítő, nagyszabású NATO- és hazai hadgyakorlatot megtartottak, amelyek a szovjet támadás esetére készítették fel a haderőnem csapatait.¹ Ezek közé a körülmények közé „érkezett meg” a keleti blokk felbomlása, a kelet-európai rendszerváltások és a Szovjetunió agóniája. Az európai szovjet csapatkivonások, Németország újraegyesítése alapvető változásokat hoztak a brit fenyegetettség szintjére nézve is, és 1990 első felében szinte azonnal megkezdődtek a brit létszámszökkentések az európai bázisokon, és a Védelmi Minisztérium jelentős haderőcsökkentést jelentett be.

Gyökeres átalakulás kezdődött tehát meg a RAF életében. A meghozott döntések végrehajtása sok esetben még meg sem kezdődött, amikor megérkezett a hír a Szaddám Huszein vezette Irak és Kuvait konfliktusáról, valamint a küszöbönálló amerikai katonai beavatkozásról. Margaret Thatcher brit miniszterelnök gyorsan meghozta döntését a brit beavatkozásról, melynek nyomán megkezdődött a Tornado F3 vadászbombázók közel-keleti telepítésének előkészítése. A légi haderőnem erőinek egy része már a térségben tartózkodott, mivel egy rutinszerű gyakorlat okán Cipruson települtek, így ők voltak az első „áttelepített” egységek. Az első Tornado GR1 alakulatok ezt követően szaúd-arábiai bázisokról települve – akkoriban igen gyorsnak számító, néhány napos áttelepülést és felkészülést követően – megkezdték a harci őrzáratozást az amerikai légierő egységeivel karöltve a kuvaiti–szaúdi határ mentén, biztosítva a hatalmas mértékű szövetséges csapatösszevonások zavartalanágát.

Ezzel hivatalosan is megkezdődött a RAF öbölháborúban történő részvétele, a *Granby hadművelet (Operation Granby)*.² Az első egységeket rövid időn belül követték a Jaguar GR1-es csapásmérő repülőgépek közvetlen légi támogató feladatkörben ománi bázisról üzemelve, illetve Nimrod felderítő-repülőgépek ahhoz a nemzetközi koalícióhoz csatlakozva, amely Irak tengerészeti blokádját volt hivatott fenntartani. 1990 augusztusának végére több mint 100 brit felségjelű merevszárnyú repülőgép és több mint 30 helikopter tartózkodott a térségben, összesen négy országban állomásozva.³ Párhuzamosan megkezdődött a hajózószemélyzet felkészítése az intenzív légi műveletek végrehajtására, ami azért is volt kiemelten fontos feladat, mivel a RAF akkor személyi állományának csekély része rendelkezett bármilyen harci tapasztalattal – mindössze néhány pilóta, akik a falklandi háború során Harriereken repültek.⁴

A *Sivatagi Vihar hadművelet (Operation Desert Storm)* kezdetén, 1991. január 17-én az amerikai csapásmérő repülőgépek mellett a RAF Tornado GR1 vadászbombázói is kivették részüket az első bevetésekből. Ezek a repülések a légi hadműveletek szakértői körében igen jól ismert bevetéseknek számítanak, lévén kulcsfontosságú iraki repülőterek használhatatlanná tételét célozták, egy meglehetősen különleges eszköz bevetésével. Ez a JP233 típusú, kifejezetten repülőterek elleni támadásra optimalizált bombaszóró konténer

¹ Tim Ripley (ed.): RAF Air Campaigns 1991–2021. Key Publishing, Stamford, 01. 2021, 4–5.

² The RAF remembers the beginning of Operation Granby. The Royal Air Force, 17. 01. 2021. <https://www.raf.mod.uk/news/articles/the-raf-remembers-the-beginning-of-operation-granby/> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 25.)

³ Gulf War – Desert Storm 30 Years On. Key Publishing, Stamford, 01. 2021, 107.

⁴ Uo. 19.

az ellenséges fel- és leszállómezők, valamint a gurulóutak pusztítására szolgált, bevetési profilja pedig rendkívül kockázatos, mivel alacsony repülési magasságot igényelt egészen a konténer repülőtér feletti működésbe hozásáig. Az eszközt még bőven a hidegháború idején fejlesztették ki a Varsói Szerződés megerősített repülőterei elleni támadás céljából, és alkalmas volt a repülőtér betonjának rongálására, valamint az esetlegesen javításokat végző ellenséges élőerő pusztítására.⁵

Komoly problémát jelentett azonban a bevetési profil, mivel az ellenséges repülőtér felett alacsony magasságban végrehajtott átrepülés jelentősen megnövelte a légvédelem eredményes bevetésének lehetőségét. A fegyvert korábban soha nem vetették be éles körülmények között.⁶ Emellett sor került a Tornado repülőgépek által hordozott radar elleni rakéták (*Air Launched Anti-Radiation Missile – ALARM*) első bevetésére is. Ezek a bevetések az első hullámok végrehajtását követően rendkívül veszélyessé váltak, és nagyobb gépvesztést, valamint az első brit személyi veszteségeket is okozták. A tapasztalatok hozzájárultak az alkalmazott brit taktika megváltoztatásához, közepes magasságba helyezve át a csapásmérő gépeket. A Tornado repülőgépek hajtóműveinek a teljesítményét és célzórendszerét azonban eredendően alacsonyan végrehajtott támadó műveletekre kalibrálták, így sokkal gyengébb teljesítményt nyújtottak közepes magasságon a hasznos terhelést és a találati pontosságot illetően egyaránt. Mindez egy rendkívül rövid kifutási idejű fejlesztési programot indított el a Védelmi Minisztériumban, amely a precíziós fegyverek integrációját célozta a hadművelleti területen bevetett repülőgépek esetében.⁷

Az öbölháború egyik legfontosabb és a következő időszakra is kiható hozadékát a precíziós csapásmérő fegyverek kifejlesztése, sikeres integrációja és rendszeres alkalmazása jelentette a brit légi haderőnem életében. Ez a folyamat kezdetben még azt jelentette, hogy más géptípusok (az első alkalomkor a Buccaneer S2B típus) lézersugárral jelölték meg a célpontokat a Tornado fegyverei számára. Ez a módszer már méteres pontosságú csapásméréseket tett lehetővé fontos infrastrukturális célpontok (hidak, vezetési pontok, lőszerraktárak, páncélosok) ellen, ami óriási fejlődést jelentett a korábbi megoldásokhoz képest. Eközben azonban már dolgoztak az ideálisabb megoldáson, mégpedig azon, hogy a lézeres megjelölő eszközt magán a csapásmérő repülőgépen helyezték el. A hőképes légi lézeres célmegjelölő eszköz (*Thermal Imaging Airborne Laser Designator – TIALD*) integrációja már a háborút megelőzően elkezdődött,⁸ és az első harci tapasztalatok alapján felgyorsították a fejlesztést. A Tornadóra szabott gyorsított fejlesztési program (*Tornado Acceleration Programme – TAP*) célja egy minden időjárás körülmények között éjjel és nappal egyaránt bevethető csapásmérő repülőgép létrehozása volt.⁹ Az integráció rekordidő (46 nap) alatt megtörtént, és a függesztett konténerben elhelyezett TIALD eszköz február 9-én már bevethető lett az iraki hadszíntéren.¹⁰ Az így alkalmazott, főként Paveway II típusú lézervezérlésű bombák találati aránya egyes esetekben megközelítette a 100 százalékot, a háború során pedig összességében

⁵ Uo. 33.

⁶ Ripley (ed.): i. m. 10–11.

⁷ Uo.

⁸ A lézeres célmegjelölő eszközök kifejlesztése már az 1970-es évek közepén elkezdődött különböző brit hadiipari vállalatok berkein belül.

⁹ Alistair Byford: Operation Granby and the dawn of precision in the Royal Air Force: a personal perspective. The Royal Air Force Centre for Air and Space Power Studies, 19. 06. 2019. <https://medium.com/raf-caps/operation-granby-and-the-dawn-of-precision-in-the-royal-air-force-a-personal-perspective-52fa7fb8b26e> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 30.)

¹⁰ Gulf War – Desert Storm 30 Years On. 76–77.

90 százalék körül mozgott, ami kimagaslóan jó értéknek számított.¹¹ Ezzel a RAF belépett a precíziós csapásmérés korszakába, mely a mai napig is tart és egyre pontosabb fegyverek integrációját jelenti.

A fentiekben vázolt kezdeti feladatok a hidegháború idején kialakított harceljárások némileg eltérő, új környezetben történő alkalmazását jelentették. Konvencionális bevetések voltak olyan értelemben, hogy az ellenséges páncélosalakulatok, megerősített bunkerek, repülőterek és egyéb létfontosságú létesítmények pusztítását célozták. Az alapvető újítást az alkalmazott új, precíziós eszközök jelentették, melyek a találati pontosságot jelentősen növelték, a járulékos veszteségeket pedig csökkentették. Az öbölháborúról kialakult közvélekedéssel ellentétben – főként a harcok első szakaszában – a brit repülőalakulatok is jelentős légvédelmi aktivitással találták szemben magukat, és súlyos veszteségeket szenvedtek.¹² Ez szintén megfelelt az előzetes, igaz még a szovjet, illetve a Varsói Szerződés alakulatai ellen tervezett és kidolgozott műveleti scenárióknak.

Ebbe a képbe illeszkedett be egy érdekes bevetéstípus is, mégpedig a Jaguar vadászbombázók kuvaiti műveletei. A Jaguarok előretolt bázisukról, a bahreini nemzetközi repülőtérrel gyorsan, légi utántöltés nélkül elérték a kuvaiti hadszínteret, így ideális közvetlen légi támogató platformnak bizonyultak. Hagyományos szabadesésű bombákat és kazettás bombákat használtak igen nagy hatékonysággal a Kuvaitban tartózkodó iraki páncéloserők és a légvédelmi egységek ellen. Az amerikai haderő előretolt légi irányítóival (*Forward Air Controller* – FAC) szoros együttműködést alakítottak ki, akik rövid válaszüddővel tudták a brit vadászbombázókat a kijelölt célpontokra irányítani. Ezzel egy, a mai napig jelentős szerepet játszó bevetési módszert dolgoztak ki, hogy az szinte az összes közelmúltbeli és jelenlegi légi műveletben kulcsszerepet játszik. A brit közvetlen légi támogatás olyannyira hatékonynak bizonyult, hogy a szárazföldi offenzíva megkezdésének idejére az iraki csatlóvédő szinten semmilyen ellentevékenységet nem tudott kifejteni Kuvaitban. Harceljárásbeli újdonság volt a tűzkiváltási zónák (*kill box*) kialakítása is, melyekre az amerikai hadműveleti tervezők osztották fel a bevetési területet, ahol az oda kirendelt légi alegységek szabadon tevékenykedhettek.¹³

Az öbölháború műveleti tapasztalatai egyes következményeket vontak maguk után a RAF jövőjére nézve. A haderőnem kiemelkedő eredményei az iraki hadszíntéren megerősítették a repülőcsapatok fontosságába vetett hitet, valamint komoly előnyt jelentettek a háború utáni időszak költségvetési küzdelmeiben is más haderőnemekkel szemben. A háború előtt bejelentett létszám- és eszközcsökkentés nagy részét ugyan nem sikerült megakadályozni, a jövőbeli technikai fejlesztésekre elkülönített pénzügyi eszközök azonban biztosnak tündek a friss közel-keleti műveleti eredményeknek köszönhetően. Új repülőgéptípusok fejlesztési programja kezdődött meg, illetve új eszközök beszerzéséről született döntés a vadászbombázó (Eurofighter Typhoon), a harcászati szállítógépek (C-130J Hercules) és a légi vezetési pont (*Joint Surveillance and Target Attack Radar System* – JSTARS) kategóriáján belül.¹⁴ A legfontosabb hosszú távú következmény megítélésem szerint a haderőnem precíziós csapásmérő képességei melletti végleges elköteleződés volt.

¹¹ Ripley (ed.): i. m. 12–13.

¹² Dan Moorhouse: Operation Granby: The 1st Gulf War. Schools History, 27. 02. 2021. <https://schoolshistory.org.uk/topics/operation-granby-the-1st-gulf-war/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 11.)

¹³ Ripley (ed.): i. m. 16.

¹⁴ Uo. 18–19.

Az iraki hadműveletek még alapvetően a konvencionális képességek új körülmények közötti, magasabb szinten történő alkalmazását jelentették néhány olyan képesség és technikai megoldás megjelenésével együtt, melyek már előrevetítették az elkövetkezendő évtizedek eltolódását az aszimmetrikus jellemzőkkel bíró ellenfelek legyőzését célzó irányba. A közvetlen légi támogatás, a precíziós csapásmérő eszközök ekkor kezdtek jelentősebb szerepet kapni, de még nem képezték a légi műveletek gerincét, viszont egyértelműen kijelölték a jövő fejlesztési irányait.

AFGANISZTÁN

A 2001. szeptember 11-i New York-i és washingtoni terrortámadásokat követően a brit politikai irányítás nagyon gyorsan csatlakozott az amerikai vezetésű koalícióhoz az al-Kaida terroristái számára menedéket nyújtó afganisztáni tálibok elleni harcában. A RAF számos egysége már e hadműveletet megelőzően is a szélesebb értelemben vett térségben állomásozott, ugyanis Egyiptomban, Jordániában és Ománban lévő légibázisokról biztosították és ellenőrizték az Irakra vonatkozó különböző repüléstilalmak betartását. A légi műveleteket az amerikai légierővel rendkívül szoros együttműködésben (a két légierő műveleti tervezői a szaúd-arábiai és az amerikai hazai főhadiszálláson is együtt dolgozva) hajtották végre.

A műveletek kezdeti szakaszában az amerikaiaknak nem elsősorban a brit vadász- és csapásmérő repülőgépekre volt szükségük, mivel ilyen eszközökből nagy mennyiség állt rendelkezésükre. Sokkal inkább olyan különleges rendeltetésű eszközökre volt szükségük, mint a VC10 és a TriStar légi utántöltő (melyek mindkét fő légi utántöltési módszerrel is képesek voltak üzemanyagot átadni),¹⁵ a Nimrod R1 és a Canberra PR9 felderítő-, illetve az E-3D Sentry légtérelőző repülőgépek.¹⁶ A brit légi utántöltő repülőgépek kulcsfontosságúak voltak a műveletben, hiszen azok a csöves és a kosaras utántöltési módszerre is képesek voltak. Ezzel rendkívül rugalmas eszközöknek bizonyultak,¹⁷ velük a koalíció valamennyi repülőgéptípusát elláthatták üzemanyaggal a levegőben. Az E-3D repülőgépek szintén fontos szerepet kaptak, a zónákra felosztott Afganisztán feletti légtér megadott zónáin belül irányították a légi műveleteket.¹⁸

A brit VC10 és a Tristar gépek már a légicsapások október 7-i megkezdésekor a levegőben voltak, a kezdeti bevetéseken részt vett amerikai haditengerészeti vadászrepülőgépek utántöltését a pakisztáni légtérben hajtották végre. A következő napokban már ellenséges légtérben tevékenykedve, Kabul, Kandahár és Mazari-Sarif térségében várták az utántöltésre érkezőket a minél intenzívebb harctevékenység érdekében. Már a kezdetektől az afganisztáni hadszíntér sajátossága volt, hogy a gyors és pontos felderítés alapvető fontosságú volt, hiszen a tálib és a terrorista vezetők és fegyveresek hollétének meghatározása igen nehéznek,

¹⁵ Benjamin S. Lambeth: Air power against terror. RAND Corporation, 2005, 118. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG166-1.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 11. 05.)

¹⁶ Operations in Afghanistan: Chronology of events, September 2001 – December 2002. The National Archives. <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121110131240/http://www.mod.uk/DefenceInternet/FactSheets/OperationsFactsheets/OperationsInAfghanistanChronologyOfEventsSeptember2001December2002.htm> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 12.)

¹⁷ A légi utántöltési képesség, illetve a légi utántöltésre alkalmas repülőgépek mennyisége és rendelkezésre állása azóta is folyamatosan napirenden lévő kérdés. Az eszközökből állandó hiány mutatkozik a NATO keretein belül, a meglévő repülőgépek pedig korszerűsítésre szorulnak. Így valamennyi jelenlegi légi művelet kulcsszereplőinek számítanak.

¹⁸ Ripley (ed.): i. m. 48–49.

de létfontosságúnak számított a hatékony légicsapások végrehajtásában. A RAF Canberra gépei akkoriban a legöregebb szolgálatban lévő repülőeszközök voltak, de fontos fejlesztéseket kaptak a gyors telepítésű elektrooptikai rendszer (*Rapid Deployment Electro-Optical System* – RADEOS) alkalmazásával. Ez lehetővé tette, hogy az elkészített képeket még repülés közben továbbítani lehessen a földi bázisokra. Ez a képesség akkoriban forradalminak számított, és jelentősen növelte a csapásmérő erők hatékonyságát, mert lehetővé tette azok reakcióidejének lerövidítését. Emellett a Canberra repülőgépek háromfős személyzetei komoly megbecsülést szereztek maguknak azzal is, hogy alacsonyabb magasságban nagy sebességgel repülve is képesek voltak megfelelő pontosságú felvételeket készíteni. A Nimrod R1 felderítőgépek főként az afgán–pakisztáni határ felett repültek bevetéseket, melyek során az ellenség rádióforgalmazását hallgatták le. A típus továbbfejlesztett változata – Nimrod MR2 – az afgán hadszíntéren a későbbiekben is szerepet vállalt, rádióelektronikai jelfelderítést végezve, melyhez több, a hadszíntéri tapasztalatok alapján végrehajtott technikai fejlesztés is hozzájárult. Az E–3D légtérelenőrző repülőgépek pedig a fenti műveletek összefogásával és irányításával járultak hozzá a sikeres bevetésekhez.¹⁹ Érdekesség, hogy mindez teljes szervezeti együttműködésben valósult meg az amerikai típusú társakkal, folyamatos 24 órás légi helyzetképet biztosítva ezzel a hadszíntér felett.²⁰

A RAF Légi Szállítási Parancsnoksága szintén unikális képességgel járult hozzá az afganisztáni műveletekhez. A magas, hegyvidéki területeken 2002 tavaszán megkezdődtek az ún. kutatás fel és pusztítás el (*search and destroy*) típusú műveletek, melyek során az amerikai és a szövetséges különleges alakulatok az ott megbújó tálibokat és terroristákat kutattak fel. Ennek a földrajzi környezetnek csak igen kevés helikoptertípus tudott megfelelni, a brit erők eszközei közül leginkább a CH–47 Chinook. Áprilisban a brit Királyi Tengerészgyalogság (Royal Marines) alakulatait több hegyi területre szállították a Chinook helikopterek, ahol célszemélyeket és dokumentumokat kutattak fel. A típus külső függesztményként még 105 mm-es lövegeket is képes volt odavinni a szárazföldi csapatok tüzérségi támogatása céljából. A helikopterek üzemeltetése érdekében a RAF harcászati támogató-zászlóalja előretolt üzemanyag- és lőszerfeltöltő pontokat hozott létre ezeken a területeken.²¹

A RAF afganisztáni műveleteiben külön fejezet vonatkozik a közvetlen légi támogató tevékenységre, amely során a brit műveleti tervezők igen jelentős tapasztalatot szereztek, és az alapvető fontosságú az aszimmetrikus kihívásokra adott válaszok szempontjából. Ez a típusú légi támogató tevékenység hosszú időre meghatározta az amerikai és a nyugat-európai légierők technikai és harceljárásokat érintő felkészülését is.

2006-ban Hilmend tartományban jelentősen romlott a biztonsági helyzet, és a brit szárazföldi alakulatokat több ezer fős tálib erő kerítette be és támadta folyamatosan. A támogatásukra a Kandahár repülőteréről üzemelő Harrier GR7 gépeket vetették be. Csupán 2006 augusztusában több mint 160 légicsapást mértek a saját és a koalíciós csapatokat fenyegető tálib erőkre. A saját és az ellenséges alakulatok közelsége miatt rendszerint előretolt légi irányító segítségével történt a célpontok kijelölése, ami szoros együttműködést igényelt a hajózők és a földi irányító között. Ezt a fajta bevetést a brit egységek nagyon nagy pontossággal hajtották végre, fokozatos technikai – Litening III célmegjelölő konténer, közvetlen és valós idejű összeköttetés a földi videóterminálokkal – és harceljárásbeli fejlesztésekkel javítva

¹⁹ Rebecca Grant: The Afghan escalation. Air Force Magazine, 01. 06. 2009. <https://www.airforcemag.com/article/0609afghan> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 28.)

²⁰ Ripley (ed.): i. m. 50–51.

²¹ Ripley (ed.): i. m. 54–55.

az eredményességet.²² Ezzel tökéletesítve az aszimmetrikus hadviselés egyik legjellemzőbb és a mai napig meghatározó bevetéstípusát.

A Hilmend tartományban zajló harcok során a már érintett Chinook HC2 helikopterek is létfontosságú szerepet kaptak, mivel a sokszor ellenséges erőkkel körülvett brit csapatoknak biztosították az utánpótlást egészen a műveletek befejezéséig. Bár több helikoptert is találat ért, a rendkívül nehéz körülmények ellenére egy sem került veszteséglistára. A Harrier típust 2009-ben kivonták az afganisztáni művelethez, feladataikat az Irakban addigra már hat éve szolgáló Tornado GR4 repülőgépek vették át. Az aszimmetrikus légi hadviselés több bevetéstípusában komoly tapasztalatokat felhalmozó egységek komoly segítséget jelentettek a térségben harcoló földi csapatok számára. Ekkorra már a Tornado képességeit is javították²³ – alkalmassá tették például a Paveway IV lézeres és GPS irányítású bomba használatára²⁴ –, valamint valamennyi brit konvoj számára egy Tornado géppár biztosított légi támogatást és kíséretet.²⁵

Az aszimmetrikus légi hadviselés másik mára már jelképpé vált légi eszköze a pilóta nélküli repülőeszköz (*Unmanned Aerial Vehicle* – UAV). A RAF első ilyen jellegű éles bevetésére 2008 májusában került sor, szintén Afganisztán felett. A brit UAV-bevetéseket kezdetben a Nevada állambeli Creech légibázisról irányították, később a RAF egyik hazai bázisáról. 2014 októberéig az MQ-9 Reaper UAV-okkal több mint 5300 bevetést hajtottak végre, melyek során a RAF által a hadműveletben összesen bevetett fegyverek 51 százalékát alkalmazták különböző földi célpontok ellen.²⁶

Az afganisztáni hadszíntéren folytatott tevékenység alapvető és hosszú időn át ható változásokat hozott a brit légi haderőnem technikai felszereltsége, alkalmazott harceljárásai tekintetében. Az öbölháborúban bemutatkozott precíziós légicsapás képessége ekkorra már kulcsfontosságúvá vált, lévén a fő bevetési profilt a közvetlen légi támogatás jelentette. Szintén kiemelt szerepet kapott a széles körű nemzetközi koalícióban történő bevetésekre való hatékony felkészülés. A folyamatos műveleti igények és tapasztalatok azt eredményezték, hogy az afgán légtérben tevékenykedve a RAF rendkívül magas szintre fejlesztette ezeket a képességeit, az aszimmetrikus hadviselés hatékonyságát jelentősen megnövelve.

AZ IRAKI HADMŰVELETEK

A 2003 márciusában megkezdődött újabb közel-keleti hadműveletek ismételten Nagy-Britannia nagyarányú részvételét hozták, és a légi haderőnem igen jelentős szerepet vállalt ezekből a feladatokból is. Az Irak elleni invázió kezdetére több mint 40 ezer brit katona települt

²² Rebecca Grant: *Airpower in Afghanistan*. Mitchell Institute, 02. 2009, 21–23. <https://secure.afa.org/Mitchell/reports/0209airpowerinafghan.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 07.)

²³ Afghanistan RAF deployment scale 'beyond anything', says top commander. BBC News, 01. 10. 2014. <https://www.bbc.com/news/uk-england-norfolk-29425894> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 04.)

²⁴ Ripley (ed.): i. m. 88–89.

²⁵ A fegyveralkalmazás szabályai (rules of engagement) szerint ebben az időszakban nagyon fontos volt a járulékos és a civil veszteségek elkerülése, emiatt sok esetben a földi csapatok légi támogatási igényének felmerülésekor először nem a fegyveralkalmazás, hanem nagy sebességű áthúzás történt az ellenséges vonalak felett, majd csak ennek hatástalansága esetén került sor kinetikus eszköz alkalmazására.

²⁶ Ripley (ed.): i. m. 81.

a térségbe, ebből 8 ezer fő a RAF állománya volt.²⁷ A műveletek kezdetén kilenc különböző bázison 115 merevszárnyú repülőgéppel állt bevetésre készen. A megelőző évekhez képest az Irak elleni légi műveletek különleges jellegzetessége volt, hogy a brit és az amerikai hadvezetés rendkívül szoros együttműködésben tervezte meg, illetve hajtotta végre a bevetéseket. Mivel Törökország nem engedélyezte a területén lévő légibázisok használatát az Irak elleni műveletekben,²⁸ ezért a RAF is alternatív megoldásokat kellett keresen (pl. a jordániai Azrak légibázison), illetve bizonyos típusok (pl. a Jaguar csapásmérők) nem is tudtak részt venni a műveletekben. 2003. március 19-én a brit vadászgépek megkezdték támadó jellegű bevetéseiket az iraki repüléstilalmi zóna mentén.²⁹

Érdekes módon a légierő legelső harcba vetett egységeit nem valamelyik merev szárnyú típus jelentette, hanem a Chinook HC2 és a Puma HC1 helikopterek, melyekkel a tengerészgyalogság kommandóosztágait juttatták el az el-Fáó-félsziget olajlétesítményeire³⁰ azzal a céllal, hogy az iraki erőket lekössék és összezavarják a nagyszabású légitámadások előestéjén.³¹

A *Telic hadművelet (Operation Telic)* első időszakában a RAF legfontosabb repülőgéptípusa egyértelműen a Tornado vadászbombázó GR4 jelű változata volt. Ez a változat jelentős fejlesztésekkel bírt, elsősorban a hordozható fegyverek terén – újabb generációs precíziós bombák –, valamint számítógépes bevetéstervező rendszer formájában. A fejlesztések a NATO 1999-es Jugoszlávia elleni légi művelete tapasztalatai nyomán váltak szükségessé, ahol a rossz időjárási körülmények jelentősen megnehezítették a korai lézervezérlesű bombák sikeres célba juttatását. A fejlesztési program azonban jelentős csúszást szenvedett, elsősorban az új, műholdas vezérlésű bombák integrációs problémái miatt.

A Tornado GR4 kétfős személyzetei között az előző fejezetben tárgyalt öbölháborúhoz képest már jóval nagyobb arányban voltak „veterán” hajózók, akik az Irak feletti repüléstilalmi zóna ellenőrzése érdekében több éven keresztül végzett bevetések során szerezték tapasztalataikat. A brit egységek jelentős arányban vették ki részüket a különböző iraki stratégiai célpontok – vezetési pontok, hidak, repülőterek – elleni bevetésekből, valamint a légvédelem semlegesítéséből. A március 21-i óriási méretű bagdadi légitámadás során a Tornado repülőgépek új fegyvert is bevetettek a stratégiai célok leküzdése érdekében: a Storm Shadow támadó robotrepülőgépeket.³² A Bagdad környéki, légvédelmi egységekkel rendkívül sűrűn ellátott zónában a híres 617. „Gátrobbantók” (*Dambusters*) repülőszázad közel 100 százalékos találati pontosságot ért el az új fegyverekkel. Március 23-ra a légvédelem szinte teljesen beszüntette tevékenységét, így a brit Tornado repülőgépek viszonylag szabadon támogathatták az előrenyomuló szárazföldi csapatokat.³³ A háborúnak ebben a szakaszában a leginkább megbízható és a legpontosabb fegyvereknek a már említett Storm Shadow és az új generációs Paveway bombák bizonyultak.

A RAF iraki hadműveletekben alkalmazott konvencionális képességei közül kiemelkednek a Harrier típussal végrehajtott közvetlen légi támogatási műveletek, illetve az iraki páncélosok elleni bevetések. 2003. áprilisában az amerikai erők vezette szárazföldi alaku-

²⁷ Anthony H. Cordesman: *The Iraq war: Strategy, tactics and military lessons*. Center for Strategic and International Studies, 2003, 24–28. <https://books.google.hu/books?id=7cU8Kpzu9osC&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 26.)

²⁸ Uo. 59.

²⁹ Ripley (ed.): i. m. 56–57.

³⁰ Cordesman: i. m. 79.

³¹ Ripley (ed.): i. m. 58–59.

³² Cordesman: i. m. 67.

³³ Ripley (ed.): i. m. 60–61.

latok Bagdadhoz közeledtek, de jelentős ellenállásba ütköztek a különböző iraki irreguláris erők ellentámadásai következtében. Emellett az AH-64D Apache helikopterek is jelentős veszteségeket szenvedtek az iraki csapatlégvédelmi alakulatok eredményes ellentevékenysége miatt, ezért döntés született a merevszárnú támogatógépségek nagyobb ütemű bevetéséről. A Harrierek egyes pilótái négy évvel korábban részt vettek koszovói célpontok megsemmisítésében, és itt a kijelölt Tornado-egységekkel együtt bizonyos időszakokban napi több mint 100 bevetést teljesítettek, 95 százalékos találati eredménnyel.

A RAF légi utántöltő repülőgépei mélyen az iraki légtérbe brepülve szinte folyamatos jelenlétet biztosítottak a csapásmérő gépek számára a hadszíntér felett. Az eredmény az iraki reguláris páncélos- és gépesített erők – valamint a Köztársasági Gárda hasonló alakulatainak – szinte teljes megsemmisülése, illetve harcértékének megszűnése volt.³⁴ Fontos újítás volt, hogy a Harrierek pilótái bevetéseik nagy részében a felszállás pillanatában még nem ismerték pontosan célpontjaikat, azokat csak a bevetés közben, elektronikus úton kapták meg, ez a módszer pedig jelentős mértékben hozzájárult a közel valós idejű célmeghatározáshoz, végeredményben a találati pontosság növeléséhez. E hagyományos, elsősorban páncéloserők elleni légicsapások mellett április hónaptól, a szárazföldi alakulatok bagdadi városi harcának megindulásával jelentős mértékben megnőtt a közvetlen légi támogatásra vonatkozó igény is. A precíziós Paveway bombák új típusát is bevetették, melyeknél a pilóta határozhatta meg a detonáció magasságát a célpont jellemzői alapján, emellett robbanóanyag nélküli, tisztán kinetikus bombák bevetésére is sor került, melyekkel a saját erőkhöz extrém közeli célpontok megsemmisítésére nyílt lehetőség, minimalizálva ezzel a „baráti tűz” okozta és az egyéb járulékos veszteségek valószínűségét. Az iraki erők bagdadi ellenállásának leküzdéséhez a brit Harrier-alakulatok ezzel az új, aszimmetrikus városi harchoz optimalizált harceljárással is jelentősen hozzájárultak.³⁵

Az iraki reguláris hadsereg 2003. áprilisi vereségét követően a RAF csapásmérő egységeinek nagy része hazatért, egy kisebb létszámú különítmény azonban Irakban maradt a szárazföldi csapatok légi támogatása céljából. A Tornado GR4 típusú repülőgépek egészen a hadművelet 2009-es befejezéséig a hadszíntéren maradtak, és jelentős számú közvetlen légi támogatási bevetést hajtottak végre a saját és a szövetséges alakulatok számára. A hosszú időtartamra tekintettel több technikai fejlesztés is történt. 2006-tól a TIALD célmegjelölő konténereket az új Litening III konténerek váltották, melyekkel már kiterjedtebb felderítőtevékenységet folytathattak. 2008 decemberében ezek a gépek hordozták elsőként a harcokcsik elleni Brimstone rakéta kettős üzemmódú – a milliméteres hullámsávban működő eredeti aktív radaros önrávezetés mellé lézeres önrávezető rendszert is kapott – változatát. 2008-tól a gépek részt vettek Bászra síuta milíciáktól történő megtisztítását célzó nagyszabású művelet légi támogatásában is, ezzel a leghosszabb ideig az iraki hadszíntéren települő brit repülőgépek közé tartoztak.³⁶

A 2003-ban kezdődött iraki művelet tapasztalatai tehát már elég vegyes képet mutatnak: a brit légierő egyrésztől a koalíció komoly konvencionális részképességbeli hiányosságait pótolta, ugyanakkor a harcok időbeli előrehaladtával egyre inkább a városi és egyéb környezetben alkalmazott gerilla-hadviselés elleni bevetések kaptak szerepet, ismételten komoly aszimmetrikus képességfejlesztéseket eredményezve.

³⁴ Cordesman: i. m. 94–114.

³⁵ Ripley (ed.): i. m. 64–65.

³⁶ Ripley (ed.): i. m. 70–71.

LÍBIA – OPERATION ELLAMY

A Moammer Kadhafi által vezetett rezsim összeomlását követően a nyugati nagyhatalmak által vezetett fegyveres beavatkozás ismételen egy éppen meghirdetett reformfolyamat közepén érte a brit légi haderőnemet. A 2010-es Stratégiai Védelmi és Biztonsági Felülvizsgálat (*Strategic Defence and Security Review – SDSR*) keretében született dokumentum súlyos megkorlátásokat helyezett kilátásba mind a technikai eszközöket, mind a személyi állományt, sőt a katonai infrastruktúra bizonyos részeit illetően is.³⁷ Ennek a programnak a végrehajtása éppen megkezdődött, amikor kezdetét vette a líbiai hadművelet, így sok eleme felfüggesztésre került a felmerülő műveleti igények kielégítése érdekében.

2011. március 17-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa hozott döntést a líbiai katonai beavatkozásról – illetve a líbiai civil lakosság megóvásának szükségességéről –, amely megindította a brit haderő érintett egységeinek mozgósítását is. A tervezés ezúttal is az amerikai erővel szoros együttműködésben kezdődött meg a NATO Egyesített Légi Műveleti Központ (*Combined Air Operations Centre – CAOC*) ramsteini bázisán.³⁸ Mivel az első légcsoportokat már nagyon rövid időn belül, március 19-re tervezték, ezért már nem volt idő a RAF előretolt bázisait használni, így a Tornado gépek hazai bázisukról, a Marham légibázisról indultak bevetésre. A távolság okán ez bizonyult a brit légi haderőnemtörténete második leghosszabb bevetésének a falklandi háború után, természetesen többszöri légi utántöltéssel a bevetés során. A célpont a líbiai légvédelmi rendszer fontos elemeiből állt, ellenük Storm Shadow támadó robotrepülőgépeket vetettek be. Ezzel párhuzamosan számos repülőgépet, hajóztót és egyéb személyi állományt készítettek fel és telepítettek át a dél-olaszországi Gioia del Colle légibázisra.

Ez a hadművelet azonban komoly terhet jelentette a RAF számára, hiszen ekkor még javában zajlottak az afganisztáni műveletek is, így a szükséges eszközöket és hajózárszemélyzetet részben onnan kellett elvonni.³⁹ Emellett megkezdődött a 4. generációs Eurofighter Typhoon vadászbombázók olaszországi áttelepítése is. Érkezésüket követően a Tornado gépekkel együtt napi 2-3 bevetést repültek a líbiai légtérben, fontos célpontokat támadva.⁴⁰ Kezdetben csak a Tornado repülőgépekről alkalmazhatták a legújabb földi csapásmérő fegyvereket, míg az Eurofighter vadászkiérőket biztosítottak. Mindez komoly kritikákat váltott ki, mivel csak a régebbi típusok tudták egy jó ideig használni a legújabb fegyvereket, az újabb típusnál ehhez még további integrációs munkára volt szükség. Így 2011 májusáig a Tornado gépek jelölték meg az Eurofighter számára is a szükséges célpontokat a Litening konténerrel.⁴¹

A RAF szeptember hónapig több mint 60 Storm Shadow robotrepülőgépet vetett be kimentett líbiai célpontok ellen. A fegyverre alapvetően azért esett a tervezők választása, mert a több mint 250 km-es hatótávolságával ideális megoldás volt, tekintettel arra, hogy a NATO szárazföldi beavatkozás híján nem tudott valódi harcra kutató-mentő helikopteres szolgálatot biztosítani a saját gépek esetleges lelőése esetén a pilóták kimentésére. Ezenkívül a RAF

³⁷ Ripley (ed.): i. m. 90–91.

³⁸ Ripley (ed.): i. m. 92.

³⁹ Ripley (ed.): i. m. 94–95.

⁴⁰ Operations in Lybia – Ninth report of session 2010–12. House of Commons Defence Committee, 08. 02. 2012. 46–48. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201012/cmselect/cmdfence/950/950.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 14.)

⁴¹ Ennek egyrészt a fentebb jelzett fegyverintegrációs okai voltak, másrészt pedig az Eurofighter személyzetek lézerirányítású fegyverekre vonatkozó jártasságának elvesztése, aminek a hátterében szintén a megelőző időszak takarossági intézkedései álltak.

a Brimstone légi indítású páncéltörő rakéta korábbi, aktív radaros önrávezetésű verzióját is bevetette egy nagyobb méretű líbiai páncélos- és jármű-csoportosítás ellen.⁴² Megállapítható tehát, hogy a Tornado és az Eurofighter Typhoon repülőgépek együttes bevetései képezték a brit légierő líbiai csapásmérő műveleteinek gerincét.⁴³

Végezetül említést kell tenni a RAF egy újabb értékes képességéről a líbiai kampány során, mégpedig a hírszerzési, megfigyelési, célkijelölési, felderítési (*Intelligence, Surveillance, Target Acquisition, Reconnaissance* – ISTAR) képességek biztosításáról. A megfelelő célpontok felkutatása és beazonosítása az egyik legnagyobb kihívást jelentette a hadművelet során, lévén szárazföldi alakulatok híján nem állt rendelkezésre megfelelő előretolt azonosítási képesség, illetve szövetséges alakulatok sem olyan számban és minőségben, hogy azok hiteles célazonosítással tudtak volna szolgálni. Emiatt a szokásosnál is nagyobb szükség volt a különböző alfeladatokra optimalizált felderítő-repülőgépekre. A már említett E-3D gépek mellett a RAF Sentinel R1 típusú repülőgépei töltötték be ezt a szerepet. A típus különösen alkalmasnak bizonyult a líbiai hadszíntéren felmerült feladatokra, hiszen fedélzeti rendszereit eleve a különböző páncélos és nehéz gyalogsági harcjárművek felderítésére és azonosítására fejlesztették ki, ráadásul a sivatagos, kevés tereptárggyal rendelkező környezet kedvezett a célpontok azonosításának. Radarjának a földi mozgó célpontokat kijelző képessége (*ground moving target indicator*) valós időben lehetővé tette a földi járművek követését és erről információ továbbítását a koalíció csapásmérő repülőgépei számára.⁴⁴ Ez abban is segítséget nyújtott, hogy a felderítési adatokat elemzők könnyebben tudjanak különbséget tenni a rezsim és a különféle ellenzéki erők alakulatai között. A repülőgépek a hadművelet kezdeti szakaszában a part menti, sűrűbben lakott övezet felett járőröztek, később már mélyebben berepültek a líbiai légtérbe, a sivatagos délebbi területeken kutatva célpontok után.⁴⁵

A líbiai művelet volt a veterán Nimrod R1 típus utolsó harci alkalmazása. A típust a már említett 2010-es védelmi felülvizsgálat kivonásra ítélte, de a hirtelen jött műveleti igény okán elhalasztották a kivonását, és a ciprusi Akrotiri bázisról üzemelve rádióelektronikai felderítési (*Signals Intelligence* – SIGINT) célú bevetéseket repült, megfigyelve a líbiai rádióforgalmat és a légvédelmi rendszer tevékenységét. A Nimrod R1 repülőgépek egészen 2011 júniusáig folytatták tevékenységüket,⁴⁶ azt követően került sor a típus kivonására a hadrendből, tehát közvetlenül a frontvonalból vonult nyugállományba.⁴⁷

A líbiai műveletek során a RAF vegyes összetételű műveleti kihívással találta magát szemben. A hadművelet kezdetén olyan konvencionális feladattípusokat repültek, mint a líbiai páncéloserők elleni légicsapások, valamint földi célpontok elleni klasszikus felderítés. Később a bombázások mindinkább precíziós jelleget öltöttek, de szárazföldi alakulatok hiányában sosem érték el a más hadszíntereken megszokott intenzitást, volumenében mindvégig korlátozott maradtak. A NATO hadműveletét széles körű kritikák érték, elsősorban annak

⁴² Christina Goulter: The British experience: Operation Ellamy. In: Karl P. Mueller (ed.): Precision and purpose: Airpower in the Lybian civil war. RAND Corporation, 2015, 167–168. <https://www.jstor.org/stable/pdf/10.7249/j.ctt16f8d7x.12.pdf?refreqid=excelsior%3A54bbd8f8bb8d7616cf0d593672f4be86> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 10.)

⁴³ Ripley (ed.): i. m. 96–97.

⁴⁴ Goulter: i. m. 161.

⁴⁵ Ripley (ed.): i. m. 98–99.

⁴⁶ Uo. 98–99.

⁴⁷ Goulter: i. m. 161.

korlátozott és nem világos politikai céljai miatt,⁴⁸ a brit légi haderőnem azonban a számára meghatározott katonai célokat sikeresen teljesítette.

AZ ISZLÁM ÁLLAM ELLENI MŰVELETEK SZÍRIÁBAN ÉS IRAKBAN

2014 kora őszén a RAF állományát újabb közel-keleti események nyomán mozgósították. Az Irakban rendkívül gyorsan területeket nyert Iszlám Állam az iraki reguláris haderő gyors megfutamításával nagy létszámú civil lakosságot fenyegetett, illetve vont uralma alá. Különösen súlyos helyzetbe kerültek a jezidi kisebbség tagjai, akik a szíriai–iraki határ mentén kerestek menedéket.

A brit légi haderőnemet elsőként az ő segítségükre vetették be, amikor C–130J Hercules szállítógépek a ciprusi Akrotiri légibázisról élelmet, vizet és egyéb ellátmányt dobtak le számukra. A menekültek elhelyezkedésének pontos meghatározásához a Tornado GR4 repülőgépek Litening III felderítőkötényei segítségét is igénybe vették. Emellett a tengerészgyalogság alegységeit is készenlétbe helyezték egy esetleges evakuációs műveletre felkészülve, ha a civil lakosságot az ellenséges erők harctevékenysége közepette kellene kimenteni a térségből. Erre végül – köszönhetően a szövetséges kurd fegyveres alakulatok hatékony beavatkozásának – nem került sor, de a RAF kijelölt erői a térségben maradtak.

Szeptember végén aztán ismét változott a biztonsági helyzet, méghozzá negatív irányban, így a brit politika csatlakozott az amerikai vezetésű, rendkívül széles körű nemzetközi koalícióhoz, amely az Iszlám Állam fegyveres legyőzését tűzte ki céljául.⁴⁹ David Cameron miniszterelnök felhatalmazta a RAF-ot, hogy a Tornado GR4 repülőgépei és a hozzájuk rövid időn belül csatlakozó MQ–9 Reaper UAV-ok fegyvert használhassanak Irakban, valamint felderítést végezzenek Szíriában. Ezzel hivatalosan is kezdetét vette a *Shader hadművelet* (*Operation Shader*), amely ma is tart.

A Tornado típust nem sokkal később követték újabbak is, az Eurofighter Typhoon, sőt az új 5. generációs F–35 vadászbombázó, a Sentinel R1 és az RC–135 felderítő-repülőgépek, az E–3D Sentry, a Shadow R1 ISTAR-repülőgép, valamint az A400M Atlas, a C–130J és a C–17 Globemaster III szállító repülőgépek.⁵⁰ A műveletben szintén jelentős szerepet játszott a légierő új légi utántöltő, illetve szállító repülőgépe, az A330 Voyager is.⁵¹

Az Iszlám Állam elleni művelet eltért a líbiai hadjáratától, mivel ezúttal korlátozott számban jelen voltak saját vagy szövetséges szárazföldi alakulatok is – bár ezek pontos tevékenysége nem került nyilvánosságra –, feltehetően elsősorban előretolt légi irányító szerepkörben.

A csapásmérő feladatok oroszlánrészre vitán felül a Tornado gépekre és hajózóikra esett. A műveletek kezdetétől több mint négy és fél éven keresztül szinte napi rendszerességgel repültek bevetéseket Irak vagy Szíria légtérében. A célpontokra vonatkozó adatokat legtöbbször már felszállás után, a földön tevékenykedő brit, amerikai vagy francia különleges alakulatok alegységeitől vagy a szövetséges csapatoktól kapták meg. A napi bevetések jellemzően

⁴⁸ Jason R. Greenleaf: The air war in Lybia. *Air and Space Power Journal*, 2013/3–4., 48–49. https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ/journals/Volume-27_Issue-2/F-Greenleaf.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 08. 08.)

⁴⁹ Combating Daesh – The UK is playing a leading role in a global coalition. The Royal Air Force. <https://www.raf.mod.uk/what-we-do/overview/combating-daesh/> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 02.)

⁵⁰ Operation Shader: All you need to know about Britain's fight against IS. *Forces*, 22. 06. 2021. <https://www.forces.net/news/three-years-op-shader-1500-airstrikes-against-islamic-state> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 27.)

⁵¹ Ripley (ed.): i. m. 102–103.

6-7 órán át is tartottak (miközben átrepültek Izrael és Jordánia légterén), melyek során többszöri légi utántöltést hajtottak végre. A járőrtevékenységüket a szövetséges légtérel-lenőrző repülőgépek (E-3 és E-7 Wedgetail) irányításával végezték, és az számos esetben csapásméréssel is együtt járt – a földi biztonsági helyzet függvényében.

A konkrét fegyverhasználat eseteinek gyakorisága igen változó volt. Hosszú, eseménymentes őrzáratok váltották egymást rendkívül intenzív csapásmérő feladatokkal. Utóbbiakra jó példa a szíriai Rakka vagy az iraki Moszul városának megtisztítása az Iszlám Állam harcosaitól.⁵² Egy másik kiemelkedő példa a Tornado szerepére 2018 áprilisára datálódik, amikor az Aszad-kormány csapatai által elkövetett vegyifegyver-támadást követően a nyugati szövetségesek válaszcsoportot mérték több kormányzati célpontra is. A bevetést kifejezetten távolról indítható légi és tengeri fegyverekkel hajtották végre, melyek közül a RAF Storm Shadow eszközöket alkalmazott egy Homsz közelében található vegyifegyver-telephely ellen.⁵³ Ez a támadó robotrepülőgép olyannyira sikeresnek bizonyult a sokadik változó feladatkörben is, hogy a 2010-es haderő-felülvizsgálati dokumentumban meghatározott végleges kivonási dátumát is módosították annak érdekében, hogy az Iszlám Állam elleni műveletek megfelelő szintjét fenn lehessen tartani. Így a Storm Shadow-t csak 2019 márciusában vonták ki az aktív szolgálatból. Sokatmondó, hogy ezt megelőzően szinte utolsó repüléseit is még harci körülmények között, február hónapban hajtotta végre iraki célpont ellen.⁵⁴

A Tornado repülőgépek kivonását követően műveleti szerepkörüket az Eurofighter Typhoon típus vette át. A szintén Cipruson települő Typhoonok már a továbbfejlesztett Paveway IV kettős üzemmódú precíziós bombákat is hordozzák. Fő feladatuk kezdetben a saját és a szövetséges szárazföldi alakulatok számára történő közvetlen légi támogatás biztosítása volt, az Iszlám Állam 2019-es visszaszorulását követően a hangsúly az egyes, kiemelt iszlamista harcosok és csoportok elleni célzott támadásokra helyeződött át.⁵⁵

2019. június 16-tól az F-35B Lightning II brit színekben történt első harci bevetésére is az Iszlám Állam elleni hadműveletben került sor. A típusból hat darabot telepítettek a ciprusi bázisra azzal a céllal, hogy teszteljék a távoli bázisról történő üzemeltetés feltételeit. Bár a gépek Paveway IV kettős irányítású fegyverekkel repültek bevetéseiket, végül azok alkalmazására nem került sor. A művelet ennek ellenére sikeresnek számított, hiszen egy sor technikai és harceljárásbeli tényezőt meghatározott a típus további brit harci üzemeltetésével kapcsolatban.⁵⁶

Szintén alapvető fontosságú volt a fentebb már említett különböző felderítő-repülőgépek alkalmazása. Az MQ-9 Reaper felfegyverzett pilóta nélküli repülőgépek különleges szerepet játszottak a beazonosított iszlamista harcosok felkutatásában és kiiktatásában. 2015 augusztusában ez ráadásul brit állampolgárságú személyek elleni légitámadásokat jelentett Rakka városában, így ez a politikailag igen kényes művelet különösen pontos beazonosítást és felkutatást igényelt. A Reapereket a RAF honi, waddingtoni bázisáról irányították. A Nimrod R1-et felváltó RC-135 Rivet Joint SIGINT feladatkörű repülőgépek 2014 nyarán települtek a katari el-Udeid légibázisra. A géppel az Iszlám Állam rádió- és elektronikus

⁵² UK military operations in Syria and Iraq – Second report of session 2016–17. House of Commons Defence Committee, 21. 09. 2016., 17–19. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmdfence/106/106.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 08. 01.)

⁵³ Uo. 108.

⁵⁴ Uo. 104–105.

⁵⁵ Uo. 109.

⁵⁶ Uo.

kommunikációját követték, szoros együttműködésben a szintén a térségben tevékenykedő amerikai típusársakkal.⁵⁷ A Shadow R1 repülőgépek feladata volt a harcászati szintű hírszerzési információk gyűjtése, iraki légibázisokról üzemelve.⁵⁸

Végezetül szót kell ejteni a RAF brit különleges alakulatok szíriai és iraki tevékenységét támogató egységekről is. Ezekről a műveletekről jellegükénél fogva nem sok konkrét információ érhető el, de a különböző támogató típusok – mint például a Hercules harcászati szállító repülőgépek, valamint a Chinook és az Apache helikopterek jelenléte sok esetben árulkodó volt az egyes bázisokon. Gépvészesség is történt ilyen egységekkel, nevezetesen egy Hercules került veszteséglistára egy előretolt szíriai bázison történt, nem részletezett balesetet követően.⁵⁹

Az Iszlám Állam elleni műveletek jellegükből – korlátozott, légi eszközökkel vívott, elsősorban bombázó és közvetlen légi támogató feladatok – adódóan ismételt az aszimmetrikus vonásokkal bíró képességeket erősítették, illetve a korábbiakban már jelzett hadműveletek során magas szintre fejlesztett képességek újabb gyakorlati alkalmazását jelentették. A RAF egy olyan korszakban volt „kénytelen” újra egy légi támadókkal szemben gyengén felszerelt, földrajzilag nagy területen tevékenykedő ellenféllel megküzdeni, amikor a fejlesztési erőforrások nagy része már a jövő kihívásaira, bizonyos konvencionális képességek újra elérése irányába mutatott. Így a haderőnemi tervezők fókuszpontja ismét megosztott volt, vegyes típusú kihívásoknak kell(ett) megfelelni ebben az esetben is.

JÖVŐKÉP

Jelen írásnak terjedelmi okokból nem célja, hogy részletesen foglalkozzon a legfrissebb brit védelmi stratégiai dokumentumokkal, mindenesetre néhány példa kiragadásával megvilágítom a fentiekben tárgyalt kétféle műveleti képesség viszonyát a jövőbeli célok tükrében.

2021 márciusában napvilágot látott a brit kormány víziója⁶⁰ a biztonságról, a védelemről, a fejlődésről és a külpolitikáról a 2030-ig terjedő időszakban, valamint egy azt kiegészítő, a védelem kérdéseivel részletesebben foglalkozó dokumentum,⁶¹ amelyben kijelölték a brit haderő évtizedes távlatra vonatkozó céljait is.⁶² A dokumentumok egy valamennyi haderőnem fejlesztését célul kitűző vállalást is tartalmaznak, miszerint összesen több mint 24 milliárd angol fonttal növelik a védelmi költségvetést a következő négy évben.

Az utóbbi dokumentum a légi haderőnemre vonatkozóan vegyes képet mutat. Néhány kulcsterületen jelentős fejlesztéseket, eszközbeszerzéseket és hosszú távú elkötelezettséget találunk – pl. a következő generációs közös európai fejlesztésű Tempest vadászrepülőgépprogram, a drónok új típusú tömeges bevetéseit célzó eljárások –, emellett viszont komoly leépítések, illetve előrehozott típusnyugdíjazások – pl. az Eurofighter Typhoon első verziójának és a C–130J szállító repülőgépek idő előtt kivonása – is szerepelnek a meghatározott lépések között. A jövőbeni légierő gerincét és legfontosabb típusát képviselő F–35 típusú

⁵⁷ Six years of Operation Shader. The Royal Air Force, 29. 08. 2020. <https://www.raf.mod.uk/news/articles/six-years-of-operation-shader/> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 24.)

⁵⁸ Ripley (ed.): i. m. 106–107.

⁵⁹ Uo. 110.

⁶⁰ Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. Cabinet Office, 16. 03. 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 10.)

⁶¹ Defence in a Competitive Age. Ministry of Defence, 22. 03. 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/defence-in-a-competitive-age> (Letöltés időpontja: 2021. 11. 10.)

⁶² Khaleem Chapman: Shifting focus – A radical review? Air Forces Monthly, 06. 2021, 36–37.

vadászbombázó kapcsán a dokumentum elkötelezi magát a program folytatása mellett, konkrét darabszámot azonban nem említ.⁶³

Összességében hangsúlyosan szerepelnek azok a beszerzések, képességfejlesztések, amelyek egy jól felszerelt, komoly haderővel rendelkező ellenfél ellen szükségesek egy esetleges jövőbeni konfliktusban. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a fenti dokumentumok külön nevesítik az indiai–csendes-óceáni térséget mint a brit haderő egyik legfontosabb jövőbeni működési területét,⁶⁴ akkor egyértelműen kirajzolódik egy Kína képességeit ellensúlyozni képes légierő képe. Ez pedig alapvetően konvencionális képességeket kíván meg, természetesen néhány új eljárás meghonosítása, valamint a már létező és a gyakorlatban bizonyított aszimmetrikus képességek fenntartása mellett. A dokumentum ugyanis – bár várhatóan kisebb mértékben – továbbra is számol korlátozott, aszimmetrikus jellegű bevetések szükségességével, elsősorban a Közel-Kelet és Észak-Afrika térségében.

KÖVETKEZTETÉSEK

A fentiekben vázlatosan bemutatott brit légi műveletek rendkívül sokrétű és sok esetben egy időben jelentkező, de eltérő technikai és harcéljárásbeli követelményeket állítottak a bevetéseket tervezők elé. Mindezt tetézte a vizsgált időszakban több esetben is jelentős szerepet játszó, eltérő volumenű haderőnem-átalakítási programok jelentette kihívás. Annak ellenére, hogy az 1990-es évben a brit légi haderőnem átfogó és fokozatosan végrehajtandó reformját és átalakítását határozták meg, mindez sok esetben rendkívül gyorsan és többszöri irányváltásokkal történt meg, szinte folyamatos, három évtizedes aktív harci bevetési környezetben.

Megállapítható, hogy a kezdeti, sokkal hagyományosabb – több esetben még a Varsói Szerződés alakulatai ellen kidolgozott eljárások alapján megvalósított – konvencionális bevetéseket igen gyorsan kiegészítették a műveleti igények alapján megjelenő aszimmetrikus típusú műveletek. Az ilyen típusú műveletek az ezredfordulót követően egyre nagyobb szeletét jelentették a bevetéseknek, komoly technikai fejlesztéseket kikényszerítve a haderőnemenél. A legutóbbi évtizedben pedig már egymás mellett, párhuzamosan voltak jelen a konvencionális és az aszimmetrikus légi képességek a brit légierőnél, mivel a továbbra is meglévő műveleti igények és feladatok nem tették lehetővé egyik vagy másik képesség teljes elhagyását. Emellett jelenleg újra a hagyományos (rész)képességek újrafelújítása a prioritás a brit katonai vezetés esetében, de mindezt úgy kívánják megvalósítani, hogy a több évtized alatt elért, rendkívül magas szintű aszimmetrikus képességek is megőrződjenek, és a légi haderőnem azokat szükség esetén ismét használni tudja.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Afghanistan RAF deployment scale 'beyond anything', says top commander. BBC News, 01. 10. 2014. <https://www.bbc.com/news/uk-england-norfolk-29425894>
- Byford, Alistair: *Operation Granby and the dawn of precision in the Royal Air Force: a personal perspective*. The Royal Air Force Centre for Air and Space Power Studies, 19. 06. 2019. <https://medium.com/raf-caps/operation-granby-and-the-dawn-of-precision-in-the-royal-air-force-a-personal-perspective-52fa7fb8b26e>

⁶³ Uo. 36–45.

⁶⁴ Uo. 38.

- Chapman, Khalem: *Shifting focus – A radical review?* Air Forces Monthly, 06. 2021.
- Combating Daesh – The UK is playing a leading role in a global coalition. The Royal Air Force. <https://www.raf.mod.uk/what-we-do/overview/combating-daesh/>
- Cordesman, Anthony H.: *The Iraq war: Strategy, tactics and military lessons*. Center for Strategic and International Studies, 2003. <https://books.google.hu/books?id=7cU8Kpzu9osC&printsec=frontcover&hl=hu#v=onepage&q&f=false>
- Defence in a Competitive Age. Ministry of Defence, 22. 03. 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/defence-in-a-competitive-age>
- Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. Cabinet Office, 16. 03. 2021. <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>
- Goulter, Christina: *The British experience: Operation Ellamy*. In: Mueller, Karl P. (ed.): Precision and purpose: Airpower in the Lybian civil war. RAND Corporation, 2015, 153–182. <https://www.jstor.org/stable/pdf/10.7249/j.ctt16f8d7x.12.pdf?refreqid=excelsior%3A54bbd8f8bb8d7616cf0d593672f4be86>
- Grant, Rebecca: *Airpower in Afghanistan*. Mitchell Institute, 02. 2009. <https://secure.afa.org/Mitchell/reports/0209airpowerinafghan.pdf>
- Grant, Rebecca: *The Afghan escalation*. Air Force Magazine, 01. 06. 2009. <https://www.airforcemag.com/article/0609afghan>
- Greenleaf, Jason R.: *The air war in Lybia*. Air and Space Power Journal, 2013/3–4., 28–54. https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ/journals/Volume-27_Issue-2/F-Greenleaf.pdf
- Gulf War – Desert Storm 30 Years On. Key Publishing, Stamford, 01. 2021.
- Lambeth, Benjamin S.: *Air power against terror*. RAND Corporation, 2005. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2006/RAND_MG166-1.pdf
- Moorhouse, Dan: *Operation Granby: The 1st Gulf War*. Schools History, 27. 02. 2021. <https://schoolshistory.org.uk/topics/operation-granby-the-1st-gulf-war/>
- Operation Shader: All you need to know about Britain’s fight against IS. Forces, 22. 06. 2021. <https://www.forces.net/news/three-years-op-shader-1500-airstrikes-against-islamic-state>
- Operations in Afghanistan: Chronology of events, September 2001 – December 2002. The National Archives. <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20121110131240/http://www.mod.uk/DefenceInternet/FactSheets/OperationsFactsheets/OperationsInAfghanistanChronologyOfEventsSeptember2001December2002.htm>
- Operations in Lybia – Ninth report of session 2010–12. House of Commons Defence Committee, 08. 02. 2012. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201012/cmselect/cmdfence/950/950.pdf>
- Ripley, Tim (ed.): *RAF Air Campaigns 1991–2021*. Key Publishing, Stamford, 01. 2021.
- Six years of Operation Shader. The Royal Air Force, 29. 08. 2020. <https://www.raf.mod.uk/news/articles/six-years-of-operation-shader/>
- The RAF remembers the beginning of Operation Granby. The Royal Air Force, 17. 01. 2021. <https://www.raf.mod.uk/news/articles/the-raf-remembers-the-beginning-of-operation-granby/>
- UK military operations in Syria and Iraq – Second report of session 2016–17. House of Commons Defence Committee, 21. 09. 2016. <https://publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmdfence/106/106.pdf>